

۹۱۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

س
۱۲
۱۷۳

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

کتابخانه عمومی معارف

ادب و ادبیات

با حفظ الصححه - جلد دوم

مخصوص کلاس چهارم و ششم مدارس نبات دولتی و غیره

مطابق ۱۲۵۴ ۱۲۵۴

مواد آخرین پروگرام وزارت جلیه معارف و اوقاف

تالیف

اموال و اشیاء و اوراق و اسناد و غیره

آقای میرزا سید حسنین افغانی

دارای سی و نه پروگرام سال چهارم و پنجم سال ششم

۳۹ حق طبع ۱۳

معارف

مخطوط و مخصوص است کتابخانه مهدیه تحفه حاجب الدوله بزرگوار

بسم الله الرحمن الرحيم

در سنن اول

اجتناب از امرار مسموم

بنا است بر آنکه بپوشند که بواسطه معاشرت و مصاحبت

با مریض بیهان مریض مبتلا و دچار شوند و از هیچ

مرضی اجتناب و پرهیز نکنند بواسطه لا ابا لی گری

و عدم اعتنا و اجتناب از امرار مریض مزبور سالی چند

هزار نفر بهلاکت میرسند

ما برای بصیرت و بینائی شاگردان مدارس نبات

طریقه حفظ الصحة از امرار مسموم را بقدری که در عذر

فهم مشکلات باشد میسنویم تا محصلات مدارس احتیاطات

لازمه را در موقع بروز و ظهور مریض دانسته و طریقه

اجتناب آنرا بداند

درس دوم نظافت و پاکیزگی

از مهمات زندگانی و سبب آسایش غذا و نقرات
اولین شه ایضا صحت و تندرستی تنفس در هوای آزاد است
که قابل تنفس و مطابق طبع باشد

اطلاقی بر جمعیت که هوادر آنها جسته باندارد
برای تنفس مضر است

هوای بادی معتدل باشد یعنی از حرارت مفرط و برودت
شدید منزله باشد

هرگاه حرارت یا برودت بدرجه افراط رسد
قابل تنفس و محل سکونت نیست

کشف
اطلاق باید در دخیبه و اش باز باشد تا اینکه هوای
خارج گشته و هوای خالص جای آنرا بگیرد

اشخاصی که در جامای مجوس زندگانی مینمایند
و نحیف گشته و در موقع امراض میرند و در تراز سائرین
و چار میگردند و حتی معلوم شده است که در صد نفوس
اشخاص که در هوای مجوس و کثیف زندگانی نمایند
شصت نفر آن معلول میگردد

قبل از آنکه امراض مُسْرِیه را نقد ادنماییم بهتر آنست که
 طریقه و ترتیب احسن را از امراض مزبور را گوشزد
 شاگردان نمایم

درکس سوم

احتیاط و پرهیز

موادی که عموماً در موقع بروز امراض مُسْرِیه ضد عفونی
 استعمال میشود عبارت از سوبلیمه و کات کبود
 و آب آهک است

برای شستن دست کافی است که چهار مثقال کرد
 آهک با کات کبود با سه نخود سوبلیمه در یک لیتر آب تخم
 دست خود را شست و شوی دهند

کات کبود و سوبلیمه سستی نمیکند و باید خیلی احتیاط

مواد نوحه مريض را در کودالی ریخته ده شفتال کلدرا
 پاکات کبود با شش نخود سوبیه در یک لیتر آب ریخته روی

آن بزنند

در میال و چاکت روزی دو دفعه آب کهن باید ریخت
 البته در اسباب مريض را باید صد عفوئی نمود قبل از صد
 عفوئی کردن از اطای سیر دن بزنند و در آبهای جاری
 نشویند در موقع بروز شیوع مرض کلیه آبهای مشرب را با
 جوشانند و غذای سرد را بد آن خور و خستی نمانهای سرد را

۷
هم نباید صرف نمایند

در کس چهارم

میگرد و بهای غیر مرئی

حکما و اطباء عاقل کشف کرده و هر مرضی را

قسم از حیوانات کو چک فزه بینی یافته اند و این حیوانات

را میگرد و بهای میگرد و بهای بروز و ظهور هر مرضی را

بدفع آن میگرد و بهای معلوم کرده و اقسام و اوجات که

کشند و میگرد و بهای مزبور است ساخته اند

خستین خدمتی که به عالم تمدن و انسانیت کرده اند

کشف میگرد و بهای غیر مرئی هر مرضی است که پس از تشخیص

آن دانی که خد و کشند و میگرد و بهای مزبور بوده و بجهت

عملیات بدست آورده اند و عالم انسانیت را این

مشت غرور ساقی

در شش و نیم
اجتناب از شش
شش هم گنوج از میگرد بهای موزی است که بچشم دیده
می شود - شش تولید کجایی و زرده خشم نماید

از قرار می که اخیراً معلوم شده است اسباب سیر
و تولید معنی از اوقات تمام تها و حصه میشود
پس هر کس لازم است که حتی الا مکان در دفع آن سعی

که شستن نموده آئینه سوان موزی را از خانواده خود دور سازد

تا دچار امراض مزبور نگردد

در شستن

مکان شستن لباس مریض در آبهای جاری

چون لباس مریض دارای میکروب همان مریض است البته

خالی از خطبه نخواهد بود بدینجهت سرآوار نیست که لباس

مریض را در آبهای جاری خاصه سر حیمه و قندوات آب

را که بشویند زیرا که آب جاری بنازل مردم ریخته میشود

(آب که امثال عرض و غیره)

چون مورد استعمال است بواسطه شستن و شوی البسه و

سایر ظروف لازم است دشتن دست و صورت و ملبه

اقدام می‌کنند

درست منضم

مريض

لرزم چو شایانید ن لباسهای مریض
لباسهای مریض و پرستار را باید جوشانید تا بکرو با
همان مریض که در لباسهای مریض و پرستار کتوبین نموده
دفع و گشته شود

البسه مریض و پرستار باید از پارچه باشد که از شست و

سوی ضیاع نشود و در روز یک مرتبه آنرا شست و فید

عشغونی بکار برند و ملققت باشند که پس آب لباسها
مریض که محتوی کثافات در جیاط و معبره آنها
که مخالف حفظ الصحه و مورث مرض گردد

در شستن آبله و آبله کوبی

مرض آبله از امراض مسهیه است آبله حتما باید در آن
بروز و ظهور نماید

در صورت بروز بواسطه شدت تب یا بجهت ترکیبات
مرض بعضی از عصبونهای عمده بدن را از قیام کلیه مایه و مگر
سفید و قلب و دماغ را میسوزاند و خواهد کرد که سلب
مریض گردد

اگر مریض بهبودی حاصل نماید ممکن است که بواسطه اثر

مرض و ظهور ریه‌های قرمز رنگی که مانند طاول در
صدرت بدن پیدا می‌شود مریض را کور و نابینا و گوش

آنرا اگر مینماید یا بجهت شدت ظهور دانه‌های آبله در صورت
بهم مخلوط گشته سخن را گریه‌المنظر و بد ترکیب نماید

مکان یفت والدین

اولی - بمسک طفل از سه ماهگی گذشت بدون ترودید آبله
طفل را باید کوبید

دوم - حتی اگر مکان نگذارند از یک سال تجاوز نماید

سوم - این عمل را ده سال یک مرتبه باید تکرار نمود تا خود را

از ابتداء بان مرض محافظت نماید

چهارم - پس از کوبیدن آبد میسباید به دستور ^{طبيب} لعل

آبد کوب رفتار نموده در هنگام بیماری مریض و محافظت

مطلوبه کوتاهی نمایند

درکس نهم

محلکات - محلکات مرفعی است مسری و فسادت و مست

بروز آن درد سینه و سرفه زیاد و درد کلهای سخت و نریان است

بعد از دو روز تب و لرز جو شمای قرمز رنگی در جسد

حادث میشود و حسه ارت بدن بچهل و یک درجه میرسد و

بعد از سه چهار روز جو شمای خشک شده میریزد

چون این مرض زود سراست میکند بغیر از پرستار بنای

در اطاق مریض رفتند و بپرستار باید پیش خود را
ضد عفونی نماید

درس دهم

سرخچه - مرضی است که اطفال باید عموماً باین مرض
چار شوند

علامات بروز آن سرخه زیاد و گاهی استفراغ و در تمام
از جوشهای قرمز رنگی ظاهر میشود و در طول مدت مرض
ممكن است برای مریض ذات الریه و بعضی امراض خطرناک
دیگر پیدا شود لذا باید فوری جلوگیری کرد

چون این مرض بی اندازه مسری است بهین جهت باید
از آلودگی آن پرهیز کرد

درس یازدهم

دیفتری خناق

علامات بروز این مرض آنست که پرده سفید رنگی تمام
حلق و دهان را پوشانیده و کور است و دو مانع تنفس و
تغذیه میگردد و رفته رفته صدای مریض خشن و گلو
قهر میگردد

دیفتری مریض است مسمی و خیلی زود سراپا
از انجبت معاشرت با مریض بکلی ممنوع است
پرستار و ظروف مریض را همه روزها باید ضد عفونی نمود
صلح آن تریس می است که اطباء می جسد به
گشاد کرده اند

درس و از دهم
مت حبه

حسبه مرضی است مسری میگرد و این مرض در آبها
کشیف جهات مستعد آن از کثافات تقش و هوای
دختگی زیاد است

علامت بروز آن ایتدا درد سرد اعضا و سستی اعصاب
و گاهی رعاف و سرفه سخت سینه عارض گردد و تب
و انما شدید شود

زبان مریض سنگین و زرد و یال بفسیدی و متورم کم
کم مریض بی هوشی گشته پس از هشت روز دانه های مدی
نکلی و ته مزرنگی روی شکم و سینه ظاهر شده و عطش زیاد
پیدا شود حرارت بدن بجهل و یکت درجه رسد

در کسب میفرودم

در و باد است

وبار - مرضی است منبری که از اثر میکروب مخصوصی

موسوم به باسیل ویرکل عارض می شود و تشنه در دوران

میکروب بواسطه میاه و شش بابت واکولات و

طسعی مخصوص در دوران از طریق معده و امعاء مستقیم

و محل نشو و نما می آن در معده و امعاء است

علامت ظهور این مرض استبداتی و اسهال و بعد

شدید دست میزد و در برابر مریض دانه های سفید بیرنج

ظاهر شده و تشنج اطراف و گزقکی صوت قطع

تر تشنج او را از فسه و زقکی چشمها و بسته کی اطراف چشمها

و لیل قطعی بر مریض و بار است

علاج - قبل از بروز و تدهابیه برای است نمودن و رد

میکروبها اولین طرق و حفظ الصحه برای جد گیری

نیست که در موقع شیوع مرض بکلی از شرب آبهای راکد
 مثل آب انبار و حوض و پناه جاریه حذر نمایند مگر آنکه آنها
 در بستنی درجه و شدت هر چه تمامتر جو شایند و در ظرفیکه
 با آب جو شش تمیز شده باشند بریزند
 بهترین ظروف برای حفظ آبهای مشروب تنگهای فلز
 آبپاشی که برای بستن ظروف و دست صورت مصرف
 باید آب جو شیده باشد

در میان چهاردهم

تو بر کمر لژ - سل - رضی است مری علامات مشخصه
 این مرض لاغری فوق العاده بدن و ضعف شدید و عدم
 اشتها و خواب و سنگام خواب عرق زیاد و تب
 عارض گردد

پراز مواد معدنی است برای انداختن اسهال خود
تعیین نماید چنانچه مریض در گردش باشد باید چندین
همراه خود بردارد که در موقع لزوم بدستمال خود وقف
نماید که سبب شیوع مرض نگردد

در سن پانزدهم
برفک - مرضی است که عموماً در اطفال بروز و ظهور
میکند

علامات تشخیص آن ماده سفید زنگی است که در دهان ظاهر
میشود

علاج آن اینست که باید در بدوام با کلیرین و کراتین
پلاس و آن مریض را شست و شوداد

سیماه سرفه - ابتدا مریض به تب در کام و سرفه

صرف دگه گاهی اسهال مریض را راحت نمیکند
 غلط غلیظ قسم فراز کفر خارج و گاهی مسته اری خون
 از ریه بسپردن میاید

علت سرایت این مرض اغلب بواسطه نفوذ و نفوذات
 مریض است چون اخلاط مریض خشک شود و در هوا پرا
 گردد و توسط هوای تنفسی با اغذیه و اشربه داخل بدن
 گردد بدینجهت هستر از و اجتناب از اینمرض لازم است
 طریقه حفظ الصحة آن اینست که در هنگام عبور در
 خیابانها و عنبره کمال مراقبت و مواظبت را داشته
 و در موقع جاروب کردن و وزیدن باد باید دستمالی
 در جلو بینی و دهان نگاه دارند
 و بدینجهت شخص مسئول نباید در همه جا توقف کند بلکه بطریقه

که در خواب تقلیل نمایند تا زمانی که محتاج خواب صبح نشود
از شیر گرفتن بچه باید در پائین و یا بهار باشد
و غذای اول او حسیره یا آبگوشت باشد کم چربی
و بعد با خدیه دیگر باید پرداخت

آبله طفل را میباید در پنج ماهگی گوید و علامت آنرا در
درمیان گذشتگی گوشت و کرده ایم

درمیان سی و یکم

ناموشی اطفال در موقع بیرون آوردن دندان

علامت بیرون آمدن دندان در اطفال ابتدا ورم فک
و درد شدید و اسهال و درد چشم و سرفه و تشنج است
بیرون آمدن دندان در اطفال عموماً پس از هشت ماه

شروع میشود

ابتداء دندان شایامی نکت نعلن سیر و ن میاید پس از
 دو ماه شایامی نکت اصلی خارج و دو ماه دیگر دندانها
 شایامی طهرانی و سه چهار ماه بعد دندانهای نیا
 خارج میگردد

بیر و ن آمدن دندانهای طوا عن پس از چهار ماه است
 طفل در دو سالگی دارای بیست دندان موسوم بشیری است

درکسسی و دوم

منع از ترسانیدن بچه در هنگام طفولیت
 مادر نه فقط مواظب قوای بدنی طفل است بلکه مسئول

قوای روحانی و تشو و نماهی اخلاقی آن میباشد

این مطلب مسلم است که قوای بدنی و روحانی طفل از بدو

بیست تا زمان ممات بر عهده پدر و مادر و مخصوصاً از

اقتدات اولیه مادر است و بس در این صورت طفل که
 گریه و خطائی میکنند مادر نباید آنها را تبرئ و تهدید آرام
 و منع کند و از مهمانی اجتناب در حمامها و غول بیابان و شراب
 راه زنان و آدم کشها با خرافات گوناگون حرف بزند
 زیرا که قوه فیه طفل را خراب و قوای بدنی و روحانی آنها
 بواسطه ترسانیدن تحصیل میرود و آخر الامر ترس و وحشی
 و دیوانه و گستاخ و بیشرم و زبون شوند
 بهتر اینست که طفل گریه و خطائی کند او را بصلاحت و کلمات
 دل فریب اندر زامی و آتشین ساکت نمایند
 در سبب این و ستونم
 مفاسد و منفعات طبابت جا بلانہ زمان
 نعمتها می مسترعه از طبابت جا بلانہ و تجر بیات بیوات

در پیاده زبان میباید خود داری گشتند البته اکثر از
 این بی فایده فاضل میدانند که همه دردی اودانی
 در مرضی را شفا آتی است و امراض هر چه سهل باشد
 میباید بطیب قانونی خود رجوع نمایند تا خود و بعض
 بچاره را از ممالک برانند

همیشه مسلم است که همه در دلی را بکل و زبان و همه در
 ندانی را به لبه بافتن و پنبه گشته تا اوی نتوان کرد و هر چه را
 بچاره نخته و همه در دیر را به که و شاسته یا خاک شیر
 و شیر و خسته معالجه نمیتوان کرد

اندر لازم است که هر مرضی را اول آنکه خبری باشد
 بطیب قانونی رجوع و مطابق دستور آن رفتار نمایند
 تا خود را از زحمت و مرضی بچاره را از ممالک بجاست و بمانند

مواد سال ششم مغزات تراک

مغزترین و خانیات تراک است - تراک شیره
 شیره اش و ستمی می کند است آشنا عیبه که عادت تراک
 دارند از اشتها و حافظه و هوش افتاده و لا ابالی و بی
 میباشند سرفین تراک خود و خانواده خود را بگذارد
 و مملکت میبندد ازند

درس می و چرخسار هم
 و خانیات و خدایان - تنباکو و توپون کبابی است ستمی
 که در آنجا و ششم نیکو بین و اسید میبایند ریخت و اسید
 و و کر بون و چود دارد

استعمال و خانیات و درجه انان خاتمه میبایند و فراوان میبایند

مقدار است و تمام آنها باعث پدیدگی زکات و صداع
و بی اشتهائی و سوء هضم و یبوست و زکات و اغمی
و سرفه خشک و غیره می شود

اشخاصی که در حین تحریر و یا خواندن استعمال و خایات
پیدا کنند چنانچه زود معیوب می شود

بزرگترین مرضی که در سرفه و خایات تولید می شود
سرطان زبان است و این صورت اشخاصی که ضعیف
میستند با مراضه قلبی یا صدری میباشند نه فقط از استعمال
آن باید پرهیز کنند بلکه از اكله که در در آنجا زیاده باشد

بسیار پرهیز نمایند

استعمال این سیمک یا قلیان بعد از نماز و شام مفید
و باعث بر خست مضمر می شود

درس سی و پنجم

اکل و مضار آن - شاربین اکل حائضه و حسی نه از د و
 آنها هیچ اعتمادی نیست چه دماغ و اعضا و دیگر آنها
 ضایع و خراب است

اکل اشتها را تمام و شارب آن نیست و اندک بخورد
 زیرا که معده آن قوه تحلیل آنرا ندارد
 هنگام خواب کثی و چار خوابهای هوشناک گردیده از
 خواب میپرد

اکل بدون هضم از معده و اکل امعاء و از آنجا بخون میسوزد
 بعد از قلب عروق از قشری چسبیده بیستور و قراست
 آن بطنی و غیره گشته سبب زفاله دماغی
 و پاره شدن استخوان میشود

چون مغز پیکلی از اعضا و متهم بدن میسب باشد پس خون در آن
 بیشتر میرسد لهذا اکمل هم نزد در آن اثر میسباید
 ۱- نرف ادم - که عبارتست که از پاره شدن عروق و جری

خون

۲- نرمی و مانع یا اسهال که عبارتست از رسیدن خون

تقسیمی از اعضا

۳- کوشش اکلی خوب در آن اصوات را میکنند و دست را با
 کم میشود صورت اکلی مخصوصا پانچ چشم و مانع آنی است
 دستور از جوشهای زیاد میسب کرد و شمار بین اکلی

تمام امراض میسب باشند

کتابه جمال الیه

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران